

Степан Васильович Васильченко

Авіаційний гурток

І. ДО РОБОТИ

Петро Михайлович, учитель, приїхав з Києва пізнім потягом і прийшов до школи, як у селі вже давно спали. Але на ранок, ще тільки зійшло сонце, весь гурток сидів на шкільних східцях. Школа була ще замкнена. Не бігали, не бурушкались, говорили стиха. Петра Михайловича не хотіли будити, бо знали, що приїхав пізно. Дорікали Петрові Ткаченкові, що не додержав слова: умовлялися поки що мовчати про свої заміри — він не вдержався, роздзвонив уже всім у селі.

— І завжди цей Петро...

— Такий вже задавака — може, ще нічого не вийде, а він...

— Як не вийде? Мусить вийти! — рішуче промовив Петро.

— На словах — то ми всі робітники, побачимо, як на ділі.

— А що на ділі? — скипів Петро.

— Що? Перший почнеш вередувати... от що.

— Хто? Я? — схопився Петро.

— Та... годі, Петра Михайловича збудите! — спиняв Матвій.

— Так що ж він бреше!

— Що бреше, а пам'ятаєш, як у драмгуртку підвів з виставою?

— Так, по-твоєму, то я підвів?

— Ну, от! Заведіться. Ніколи в нас без цього не обійдеться. Годі, кажу!

— Так що ж він, хамро!..

Петра Ткаченка поривало посваритися, але він втримав себе, крутнувся, сплюнув, пішов од гурту в садок.

— Куди ти, Петре?

— Ану вас... — пішов поза школою.

— От бачте, який він.

— А ви не знаєте хіба Петра? Не зачіпайте краще його.

— Та доки ми будемо панькатись з ним? Записався в гурток, то й хай по-товариському поводить себе!

— Я пропоную виключити його з гуртка, коли він не вернеться сьогодні на збори! Годі вже!

Із-за другого рогу школи вискочив Петро, радісний, схвильований, мов зовсім не той.

— Товариші!

— Що таке? — сухо спитали його.

— Знаєте, Петро Михайлович сидить уже в майстерні, а кругом нього плани, книги, всяке приладдя...

— Та ну? — Всі підвели голови.

— Слово честі. Я у вікно заглянув. Гайда в майстерню.

Схопились, як табунець горобців, і з веселим гомоном побігли.

— Петре Михайловичу! Петре Михайловичу, можна?

— Можна! — каже.

Упхались гуртом.

— Добридень!

— Добридень! А ви вже тут. Я оце хотів сам трохи роздивитись, а коли прийшли, розглянемо всі вкупі.

На великому столі були порозкидані пилочки, напильники, рубанок, обценьки, бруски дерева і багато іншого приладдя, потрібного для будування моделі аероплана. З другого боку лежала чимала купка новеньких книжечок, посередині був розгорнутий великий аркуш паперу, над яким сидів із олівцем у руках Петро Михайлович, заклопотаний, задуманий. Розсипались кругом столу: той за книжки, другий тягне брусок, інші через плече Петра Михайловича зазирають на папір.

— Що це за риба намальована?

— Е, ні, так не можна, друзі мої. Про все довідаєтесь у свій час, а тепер закликаю до порядку!

Ущухли.

— Покладіть ви речі на місце!

Поклали.

— Перш ніж почати працювати із цим приладдям, мусимо оцю роботу, — показав Петро Михайлович малюнок на папері, — розібрати по кісточках і знову скласти. Це рисунок моноплану!

— То будемо моноплан будувати?

— Моноплан! Моноплан! А що? На моє вийшло! — радів Андрій.

— Прошу посідати — поговоримо до ладу!

Посідали.

— Перш ніж почати з вами працю, мушу сказати вам от що: ви, певне, не гаразд уявляєте собі, яку складну роботу беремо ми на себе: робота має бути морочлива, довга і, може, здаватиметься навіть нудною.

— Ні! Ні! Робота цікава!.. — гаряче запротестували з усіх боків.

— Ви послушайте мене! — спинив їх Петро Михайлович. — Я ще раз скажу — робота може здатися в який час нудною. Треба буде перечитати і зрозуміти оці книжки, треба гаразд вивчити малюнки, треба багато виконати дрібної роботи. Ви в цій роботі ще нічого не розумієте, я хоч придивлявся до цього в Києві, але теж не зовсім певний у собі — і тому заздалегідь треба приготуватись до всього. Може, по-першу не буде нам удачі. Але я вірю — коли візьмемось за діло

терпляче, уперто і уважно, ми доведемо його до краю. Літун обіщався нам допомагати: коли буде потреба — будемо писати йому листи або їздити у Київ.

— А за скільки днів ми зробимо наш аероплан? — спитав Андрій.

— А як ви гадаєте?

— Днів за три!

— За два!

— Добре візьмемось — за день зробимо!

Петро Михайлович усміхнувся.

— А я гадаю, що було б добре, коли б ми його зробили за місяць.

— О-о-о! — загули кругом. — Менше. Це ви навмисне нас лякаєте. Де там тії роботи на місяць.

— Ну, побачимо, а тим часом я все ж таки попереджаю: робота має бути довга і серйозна — хто не почуває в собі досить для цього сили, хто не надіється на себе, — краще завчасу одмовтесь, щоб потім не гальмували справи.

— Всі, всі будемо працювати! — загуло.

— Ну, усі, то й усі! Тоді зберіться сюди по обіді, сьогодні й розпочнемо.

— Як по обіді? Зараз!

— Зараз хочете? Гаразд! Я хотів тим часом дещо сам переглянути, коли ж ваша така охота, — почнемо зараз.

Посідали так, щоб усім було зручно.

— От це буде перша спроба — побачимо, які ми будемо в серйозній праці. Ну, візьмемось до цієї риби.

Петро Михайлович розправив план на столі, всі щільно обсіли його, приготувались. Почали. Петро Михайлович взяв у руки олівець і почав пояснити план:

— Оце має бути рама, або фюзеляж... Чуєте: фю-зе-ляж... До нього прироблюють всі інші частини аероплану. А це — крила, або підтримні поверхні. Аероплан так, як і паперовий змій, тримається в повітрі через те, що повітря тисне на ці його поверхні; отже, ці поверхні мають бути якнайлегші, а разом із тим і міцні... Ми зробимо поверхню з однієї суцільної дощечки або з оцих брусків. Вони звуться лонжеронами.

— Як, Миколо, звуться ці брусочки? — раптом звернувся до малого Миколи, усміхаючись, Петро Михайлович.

Микола на той час позіхав.

— Ло... лоро...

Всі засміялись.

— Лонжеронами, Миколо, не спи, — повторив йому учитель і став говорити далі.

Миколка почервонів, спідлоба озирнув усіх, напружив увагу.

Увійшов дід. Навшпиньки пішов у куток, набрав стружок на рукав... Вертаючись, спинився

коло гуртка, заглядає в плани, слухає. Слухав-слухав, далі сумно хитнув головою, зітхнув важко-важко. Петро Михайлович почув, повернув голову:

— Чого це, Назаре, так тяжко зітхаєте?

— Трудно... не полетите!

— Чого трудно? — сміється. — Напевне полетимо, Назаре. Побачите.

— Трудно... вже бачу, кого сюди треба, — показав на план, — тут треба тих, що ходили колись у золотих гудзях, в окулярах і канти на штанах... а куди нам...

Молоді авіатори обурились:

— Що нам золоті гудзі? Що нам окуляри, канти! Ми й без штанів зробимо те, що вони в золотих гудзях робили.

— Не кажіть...

Пішов. Хитає головою, бурчить:

— Трудно... ой трудно...

Учитель поділив своїх «авіаторів» на гуртки, доручив кожному робити ту чи іншу частину моделі та розказав, з якого саме матеріалу що робити.

Після першого дня роботи всі, одначе, члени авіаційного гуртка побачили, що справа справді не така легка, як їм зразу здавалося. А на третій, на четвертий день дехто зовсім охололи до справи — особливо з менших. Щиро взялися до роботи тільки

троє: Петро, Андрій і Матвій, і на них покладав усі надії Петро Михайлович. Та ще Марійка так захопилася думкою про маленьку машину, яка буде літати, що не пошкодувала свого намистечка, оддавши з нього буслинку для упорного підшипника. Ті, що взялися до роботи, особливо піонери, виявили жваву колективну ініціативу: хто ніс матеріал, хто їздив до Києва, коли що треба, хто весь час сидів у майстерні і т. ін. Молоді авіатори, обміркувавши справу, постановили: вибрати відповідальних членів, які будуть робити модель, всі ж останні можуть не завжди бути при роботі, але в курсі роботи мусять бути всі. Взятися за роботу ті ж таки троє: Петро, Андрій і Матвій. Згодом пристала до них і Оксана. Морочились із планом довгенько. Не можна сказати, щоб засвоїли його як слід, але всіх брала нетерплячка, щоб як швидше взятися до роботи, і Петро Михайлович, зрештою, згодився в тій надії, що в процесі роботи деякі малозрозумілі деталі будуть виявлені краще. Майстерня зразу поживішала. До роботи! У відповідальних майстрів аж серце забилося: чи вийде ж що з їхньої роботи, чи не осоромлять себе? Бо вже про їхній замір говорили не тільки в школі, почали говорити й на селі. Хтось пускав уже на гурток злі й глузливі жарти: «Наші завіатори плетуть із лози аероплан, щоб летіти на місяць...» Гадали, хто б же це? А ті, що слухали доповідь про

авіацію, сперечалися з ними, розвіювали плітки та нерозумні вигадки.

II. ВОРОГИ

Проти школи через майдан стояла крамничка з вивіскою «Бакалїйна торговля М. П. Латкина». Крамар Михайло Латка, маленький чоловічок зі злими зеленкуватими очима, часто стояв на порозі своєї крамниці і приглядався до школярського заняття, яке щодня гуло з ранку до вечора в школі й коло школи. Латка всією душею ненавидів цю нову школу. Ненавидів він її за «безбожництво», за нові порядки, за «мужицьку мову», а особливо за кооперативну крамничку, яку заснував при школі гурток учнів. Кооперації боявся він, як вогню, і часом цілими ночами не спав, гадаючи, що з ним буде, коли кооперативний рух охопить село. А розмови про кооперацію із школи справді переходили в село, між дорослих, і більш активні селяни вже гуртували потроху коло цієї думки інших. Латка був певний, що це все йде од школи, і при всякій нагоді ганив її перед селянами, як тільки міг.

Він завжди знав, що робиться в школі, і щодня розмовляв про неї з покупцями, що заходили до нього в крамничку купувати. Довідався він і про авіаційний гурток. Він не йняв віри, щоб із нього

щось вийшло, і сподівався, що отут-то він найбільше посміється з школи. Одважує він що-небудь покупцеві, а сам спідлоба озирає його, що воно за людина. Звірившись, що людина плоха і темна, він і починає стиха:

— Ваш хлопчик, здається, ходить до школи, не чули, що воно там робиться тепер?

— А що таке? — турбується селянин.

— Та, кажуть, ніби вже такі стали учені, що аероплани будують, літати збираються...

— Аероплани? Школярі? — дивується селянин.

— Якже, якже, роблять аероплан. Чемберлена¹ воювати збираються!.. — Далі Латка сумно хитає головою: — Була колись школа — діло було. А тепер... — махнув рукою.

— І що ж, вийде щось із того, що ото вони аероплана надумали? — питав зацікавлений селянин.

— Та куди там! Разі ето мисленно, щоб якісь сопляки таке діло зделали. Очі одводять, що от, мовляв, яка у нас наука у школах. Всього вміють, все знають, що на небі, і на землі, й під землею... а

¹ — Чемберлен Остін (1863–1937) — англійський політичний діяч. У 1927 р. був одним з ініціаторів розриву дипломатичних зв'язків з СРСР.

насправді... Охо-хо...

Входять люди, дослухаються. Латка не поспішає їм продавати, і помалу в крамниці набивається повно людей. І починається:

— Таки й правда: яка тепер школа, які тепер учителі... Ось мій п'ятий рік ходить, а що толку, одна розпушта. На святках якось пристав батюшка, питає: «Скажи, мальчик, знаєш тропар ² хрещенію», а він йому й пече:

Раз в крещенский вечерок

Девушки гадали... ³

А Латка додає, а Латка допікає:

— Встане — не молиться, пообідає — лоба не перехрестить.... Аероплани, моноплани, чортоплани, а спитай, чи хоч один з них оченашу знає...

Всі так і гунули:

— Де там! Хіба їх цього вчать!..

Дядько високий зауважив:

² — Тропар — в православному богослужінні назва молитовного вірша для співу, що прославляє якесь свято або святого.

³ — початкові рядки з поеми В. Жуковського «Світлана».